

zsidótlanító különítmény állandó főhadiszállása, innen irányították a deportálásokkal kapcsolatos akciók nagy részét.

A terület többi nagy zsidó központjában, Huszton, Nagyszőlősen és Ungváron a kommandót speciális végrehajtó bizottságoknak kellett képviselniük és segíteniük. A tervezett zsidóellenes műveletekre vonatkozó végleges és részletes utasításokat Endre az április 7-i rendelet (6163/1944. BM VII. res.) általános irányelveivel összhangban adta ki.¹⁹ Endre megjelölte azokat a helyiségtípusokat, ahova a zsidókat össze kell gyűjteni: üres raktárak, elhagyott vagy nem működő gyárak, téglagyárak, zsidó hitközségi épületek, zsidó iskolák és hivatalok, zsinagógák.²⁰

A zsidótlanítási szakértők nem vesztegették az időt az irányelvek megvalósítása során. Az első konkrét lépések közé tartozott, hogy a zsidótlanításra kiszemelt területeken különleges katonai uralmat vezettek be, és megszervezték a magyarországi zsidótlanítási központokat.

A hadműveleti területek

Mivel a zsidóellenes műveleteket nem lehetett álcázni és a zsidók tömeges kitelepítése várhatóan zavarokat idézett elő az érintett közösségek gazdasági életében, a zsidótlanítási szakértők kénytelenek voltak katonai okokkal indokolni a műveleteket. Feltételezték – mint kiderült, helyesen –, hogy a helyi lakosság, beleértve a zsidók egy részét is, megértéssel fogadja majd, hogy a zsidókat el kell távolítani a közeledő katonai arcvonaltól, „megvédendő a tengelyhatalmak érdekeit a judeobolsevisták mesterkedéseitől”. A minisztertanács együttműködési készséget mutatott, és április 12-én intézkedést fogadott el, amely szerint Kárpátalját és Észak-Erdélyt április 1-jétől kezdve hadműveleti területnek nyilvánították. Az intézkedés a hadműveleti területek közé sorolta Kárpátalján Bereg, Máramaros, Ugocsa és Ung vármegyét, valamint Ungvár városát, Észak-Erdélyben pedig Beszterce-Naszód, Csík, Háromszék, Kolozs, Maros-Torda, Szolnok-Doboka és Udvarhely vármegyéket, valamint a városok közül Kolozsvárt és Marosvásárhelyt.²¹ Egyébként a németek a maguk részéről már március 25-től hadműveleti területté nyilvánították a Tiszától keletre eső területeket.²²

A minisztertanács dr. Tomcsányi Vilmos Pált nevezte ki a kárpátaljai hadműveleti területek kormánybiztosának.²³ Állandó tájékoztatást kapott a zsidóellenes intézkedésekről, amelyet a budapesti hatóságoknak továbbított. A zsidókat kisajátító és gettósító rendőrfőnökök is neki küldték helyzetjelentéseiket.²⁴ Tomcsányi rövidesen lemondott – feltehetően rájött, mire vonatkozik kinevezése; helyét Vincze András altábornagy foglalta el, akit az 1440/1944. M. E. sz. rendeletben megjelölt had-